

ІСТОРІЯ РАНЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ

УДК 27-555(477)«17/182»

Олена Бороденко

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України

Полтавського національного педагогічного університету
ім. В. Г. Короленка, докторант Запорізького національного
університету

elena_bs@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0292-9310

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБРЯДУ ВІНЧАННЯ В ПРАВОСЛАВНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПАРАФІЯХ XVIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТЬ

У статті на матеріалах директивно-розпорядчого, інформаційно-публікаторського, обліково-статистичного, процесуально-юридичного напрямку виокремлено умови проведення таїнства шлюбу українського православного населення XVIII – першої половини XIX ст. У результаті дослідження з'ясовано: наречені були зобов'язанні заздалегідь повідомляти своє рішення про одруження особам парафіяльного кліру; обряд вінчання повинен був проходити у приміщенні церкви за наявності свідків і в дозволенні православним календарем дні; після проведеного таїнства шлюбу молоді мали проживати разом в одному будинку; дозволялося вінчатися незаконнонародженим, жінкам, які втратили цнотливість до весілля та мали позашлюбних дітей, за певних умов черницям та особам, які перебували у стані церковного покаяння. Не допускалися до одруження усиновлені особи з усиновлювачами. Виявлені непоодинокі випадки порушення названих матримоніальних вимог.

Ключові слова: наречені, парафія, умови проведення обряду вінчання, шлюб.

Постановка проблеми. Природа взаємовідносин чоловіка та жінки завжди вимагала задоволення їхніх як біологічних, так і духовних потреб. Це спонукало осіб обох статей до спільного проживання, ведення господарства та продовження роду в своїх нащадках. Формування сталих відносин передбачало утворення сім'ї, як колективу, об'єднаного взаємними почуттями, моральними, матеріальними обов'язками. Починаючи з XVIII ст. родинний зв'язок в українському суспільстві визнавався законним тільки тоді, коли чоловік і жінка були вінчані відповідно до вимог православного віровчення [14, с. 152-153]. Тому, **метою** дослідження є виокремлення умов проведення таїнства шлюбу українського населення XVIII – першої половини XIX ст., визначених цивільним законодавством і православними канонами.

У статті використано **матеріали** директивно-розпорядчої документації (укази, цивільне законодавство 1832 та 1857 рр.), інформаційно-публікаторського видання (Полтавські єпархіальні відомості), обліково-статистичних книг (шлюбні / церковні обшуки), процесуально-юридичних документів (слідчі справи), художньої літератури тощо. Окреслене коло джерел дозволило розкрити такі завдання: перелічити перші кроки наречених у виголошенні офіційного бажання про одруження; указати на допустимі православним календарем вінчальні дні; наголосити на обов'язковості проведення обряду в приміщенні церкви; зазначити на необхідності вінчання особам проживати разом в одному будинку; виокремити певні життєві обставини, за яких укладання шлюбу стало можливим чи не дозволеним; окремо, на прикладі сумської парафії Іллінської церкви, продемонструвати особливості віку, соціальної та сімейної належності покриток і тих чоловіків, які наважилися одружитися з «нечистими» жінками. У підтвердження тез будемо наводити приклади життєвих ситуацій окремих подружніх пар.

Відповідно до правил визначених святими апостолами та «отцями», за два-три тижні до майбутнього весілля особи, які вирішили побратися, повідомляли про своє рішення священику [17, с. 74]. Представники парафіяльного кліру повинні були провести трикратне оголошення цієї новини з-поміж парафіян. Оповіднення проходили у неділю та в святкові дні, після закінчення літургії перед усією громадою [19, с. 197]. Для наречених, які походили з інших населених пунктів, обов'язковим було оприлюднення шлюбного волевиявлення священиком у їхніх рідних парафіях [2, с. 43-50]. Парохи фіксували дні оповіщення у шлюбних обшуках. Такими діями представники парафіяльного духовенства прагнули виявити можливі порушення матримоніальних вимог, адже проводили визначені законом обшукові дії про життя наречених [1, с. 119-120]. У випадку виявлення сумнівів або перепон у незаконності щодо майбутнього таїнства громаді негайно повідомляли священика у письмовій формі або «на словах», а вінчальний процес призупинявся до з'ясування нових виявлених обставин про молодих [24, с. 20; 25, с. 6].

За умов відсутності перепон у створенні сімейного союзу, нареченими, їхніми батьками, родичами або опікунами визначався день, у який планувалося проведення обряду. Таїнство шлюбу не здійснювали в дні заборонені Кормчою книгою та церковними звичаями, а саме: від 14 листопада, тобто від дня святого Апостола Пилипа, до 6 січня – свята Богоявлення; від М'ясопусного тижня до Фоминої; від тижня всіх святих до 29 липня – свята святих Апостола Петра та Павла; від 1 до 15 серпня, тобто до свята Успіня Пресвятої Богородиці; у вівторок і четвер напередодні постових днів, а також у суботу; у постові дні; навечеря свят Покрови Богородиці, Казанської Богоматері 22 жовтня, Усікновення голови святих Іоанна Предтечі 29 серпня, Іоанна Богослова 26 вересня та Миколая Чудотворця 9 травня; напередодні храмових свят [3, с. 935-936]. Іменним указом від 25 січня 1839 р. було дозволено вінчання напередодні, але не в дні великих урочистостей, особливих днів у житті Їх Імператорських Величностей: народжень, сходження на Всеросійський престол, тезоіменитства (іменин членів царської сім'ї чи-то високопоставленої особи) або священного коронування [20, с. 103].

У повсякденному житті траплялися різні колізії, які вказували на порушення вищеназваної матримоніальної вимоги. Зустрічалися випадки реєстрації шлюбу в нічний час або у постові дні. Зокрема, уночі 8 лютого 1778 р. у вороньківській церкві відбулося одруження доньки сотенного хорунжого Анастасії Матвієвої Кардаш із козаком Дмитром Журбою [28]. У рапорті від 4 квітня 1749 р. священика роменської Покровської церкви Терешкевича повідомлялося про його неспроможність примусити жити окремо козака Якова Склягу та овдовілу попадю Марію Васильєву, які були повінчані у заборонений указами час – сорокаденний піст [6, арк. 1].

Проведення таїнства шлюбу повинно було відбуватися в приміщенні церкви. Чернець, поет кінця XVII – початку XVIII ст. Кліментій Зіновійв зазначав: «прето на(мъ) вѣрнымъ требѣ цркви поважати: и в ны(х) уср(д)но мо(л)бы бгу приношати» [10, с. 195]. За порядком під час богослужб слідувала поліція [13, с. 556]. Обряд вінчання проходив у приміщенні церкви, за особистої присутності наречених, у дні та години для цього відведені, при наявності двох або трьох свідків, відповідно до православних правил та обрядів [24, с. 20; 25, с. 6].

Зустрічалися й виключення з установлених правил. У зв'язку з відсутністю церков у деяких територіальних громадах людей приписували до парафій інших населених пунктів. За особливих обставин, шлюби реєструвалися у власних будинках священиків. Про подібний випадок дізнаємося з «доношення» від 12 січня 1764 р. ієрея Федора Савицького, адресованого Роменському духовному правлінню. У документі духовна особа звернулася з проханням про дозвіл на здійснення обряду вінчання людей бацманівської та гаврилівської громад у своєму будинку через те, що не було церковного приміщення [8, арк. 1]. Роменським духовним правлінням такий дозвіл було надано. Обов'язковим мінімумом для парафіян, які бажали вінчатися, були знання головних молитов: «Верую во єдинаго», «Отче наш», «Богородице дево» і десяти заповідей [14, с. 220].

Проведене таїнство шлюбу наречених реєструвалося приписами у церковних книгах: метриках і шлюбних / церковних обшуках. Це були головні документи, які визначали законність новоутвореного сімейного союзу. У дев'ятому пункті церковних обшуків зазначалися свідки від «невесты» та «жениха». Ними не могли бути їхні батьки, близькі родичі, а також жінки. В останній десятій вимозі шлюбно-обшукових книг ставився підпис свідків [15, с. 204]. У випадку обізнаності та замовчування обману, про отримання згоди на вінчання шляхом примусу одного з наречених, свідки несли відповідальність відповідно до цивільного законодавства. За приховування шлюбного злочину посвідників могли заслати в Тобольську або Томську губернії строком від одного до двох років або покарати батогом і виправними роботами в арештантських ротах цивільного відомства на час від одного до чотирьох років [21, с. 965-966].

У першій половині XVIII ст. після проведення обряду вінчання в церковних стінах був поширений український звичай, за яким чоловік і дружина після таїнства шлюбу могли декілька

років жити порізно. Бувало й таке, що представники подружньої пари так і не розпочинали сумісне життя або вдавалися до блудної поведінки. Передусім, це було пов'язано з тим, що вінчання та весілля відбувалися не в один день, а через певний проміжок часу [14, с. 153]. З метою запобігання епитимії прелюбодіянням, відповідно до Синодського указу від 18 жовтня 1744 р., парахи не повинні були відпускати вінчаних осіб із церкви без письмового зобов'язання про спільне проживання з моменту вінчання [18, с. 246].

За невиконання вищевказаної вимоги шлюбності, за поодинокий побут у різних будинках, представників подружньої пари, як порушників, відправляли в монастир. Так, у 1765 р. за недотримання цих норм було наказано заслати Феодосію Чешніну в дівочий Великобудиський монастир. Жінка була покарана за те, що покинула чоловіка та перейшла жити до своєї матері Марії Козельської, міщанської вдови з м. Кисва. Матір також карали чернецтвом, засланням у дівочу Ладинську обитель. Щоправда, за досліджуванням нами реєстром Свято-Покровського Ладинського дівочого монастиря 1771 р. даної жінки ми не знайшли [27, арк. 1-16]. Імовірно, вона не була ще штатною послушницею або ж її донька повернулася до свого чоловіка. Щоб уникнути покарання, Феодосія за постановою Відомства православного сповідання повинна була примиритися з чоловіком Іваном Чешніним і проживати з ним спільно. Інакше, жінка до кінця свого життя зобов'язана була віддати себе чернецтву, так само й її матір, яка спонукала доньку до розлучення.

Цей приклад є прямим проявом впливу патріархально-патерналістського суспільства на подружнє життя. Духовне відомство не рахувалося з заявами Феодосії про те, що її чоловік вів розпутне життя з іншими жінками, від яких мав безбаченків, всіляко ганьбив, знущався над нею, від чого народилося шестеро мертвих дітей. За поодинокє проживання та прохання про розлучення каралися лише Феодосія та її матір Марія, а не Іван Чешнін [22, с. 585-596]. Отже, управлінський духовний орган продемонстрував несправедливість у винесенні вироку й дискримінаційність жіночої статі. Цим прикладом фактично виправдовувалося насильство чоловіка у стосунках із дружиною. Таке трактування, очевидно, було пов'язане з православними традиціями. За ними засуджувалося непокірне життя жінки, котре кваліфікувалося як «зле» діяння, а суспільна думка, сформована християнськими постулатами, не завжди сприяла зародженню та появі яскравих жіночих індивідуальностей [23, с. 55-69].

Деякі парахи не знали чи можна вінчати осіб, коли наречена мала незаконнонароджену дитину. Зокрема, ієрей Покровської церкви м. Ромни Григорій Квитко, не знайшовши відповіді у церковних книгах, у донесенні від 6 листопада 1775 р. Роменському духовному правлінню ставив запитання: за якими правилами проводити таїнство шлюбу молодика Данила Святненка з Єфросинією Терещенко, яка мала блудно прижите дитя, народжене не від нареченого? [9, арк. 1] Із подібними проханнями, про роз'яснення умов здійснення обряду вінчання, парафіяльні священики у другій половині XIX ст. зверталися в Подільську консисторію. Духовне відомство у відповіді повідомляло: у канонах церковних, цивільних законах відсутні заборони щодо осіб, які виконували церковну епитимію за свої проступки та висловили бажання укласти шлюб [12, с. 417].

Неоднозначним було питання збереженості цнотливості нареченої до шлюбу. З одного боку, православними традиціями кінця XVII – початку XVIII ст. виявлення жіночої нечистоти вважалося шлюботорозлучною умовою. Починаючи з середини XVIII ст., окремі судові справи демонстрували спроби боротьби церкви з дошлюбними відносинами. Так, дошлюбні відносини між майбутнім подружжям стали відомими завдяки судовій справі 1762 р. Роменського духовного правління. Ще перебуваючи у першому шлюбі, Євдокія Супруненко таємно зустрічалася з селянином Рудовщенком. Після смерті першого чоловіка жінка блудно прижила дитину. Потім вийшла заміж за названого селянина та справа про їхнє дошлюбне життя набула розголосу. Обоє було притягнуто до судової відповідальності [7, арк. 1-6]. З іншого боку, закон не розглядав збереження жіночої цнотливості до обряду вінчання як умову його проведення. Дотримання жіночої чистоти православне віровчення вимагало лише від майбутніх дружин представників кліру. Жінок мирського життя лише штрафували у тому випадку, якщо наречена пішла заміж «нечистою» [11, с. 29].

Матеріали церковних обшуків м. Суми за 1843-1849 рр. показали, що дівчат, які вінчалися не цнотливими, було 19 (14,0%) з 136 (100%) укладених шлюбів. Представники парафіяльного кліру Іллінської церкви позначили їх спеціальним приписом – «покретка» [5]. Під цим найменуванням розуміли дівчину, яка позбулася невинності та народила позашлюбну дитину [26, с. 278]. У 30-х роках XIX ст. Павло Козловський, ієрей церкви Різдва Богородиці м. Вороньків Переяславського повіту Полтавської губернії, напевно, іменував таких жінок «безмужними жінками» [5, арк. 311 зв. - 312].

Аналізуючи соціальну належність подружніх пар за участю сумських наречених, було виявлено таке співвідношення. Із 19 покреток найбільше (14 осіб) було походженням із казенних

селян, 3 – цехові робітниці, 2 записані солдатськими доньками. 3-поміж чоловіків, які наважилися взяти за дружину жінку з байстрюком, найбільше – це 12 осіб, були з казенних селян, 4 – служилих чи відставних солдат, одиничні випадки представлені нареченими з поміщицьких селян, міщан та цехових майстрів.

Зрозуміло, що всі покритки вінчалися вперше. Серед чоловіків 13 осіб були першошлюбниками, а 6 – вдівцями. Аналізуючи вікові особливості таких подружніх пар, з'ясувалося, що маскулінні показники були дещо вищими, ніж фемінні. Наймолодший чоловік зареєстрований 21-річним, а найстарший – 49-річним. Натомість, наймолодша жінка перебувала у віці 18 років, а найстарша – 38 років. У віковій групі 15-19 років чоловіки не представлені, жінок було двоє, 18 та 19 років. У віці 20-24 років маскулінний показник склав 4, а фемінний – 6 осіб. Чоловіки (3 особи) вікової групи 25-29 років поступалися жінкам майже втричі (8 осіб). У наступних вікових категоріях маскулінні дані переважали фемінні: 30-34 років (7 чоловіків і 2 жінки), 35-39 років (2/1), 40-44 років (1/0), 45-49 років (2/0).

Найстаршим чоловіком, який 4 листопада 1843 р. наважився на шлюб із 30-річною покриткою Варварою Микитівною Бештиною, був 49-річний відставний солдат Авраам Йосифович Єфремов. Це подружжя відзначилося значимою віковою різницею в 19 років. Наймолодшою жінкою виявилася 18-річна Ксенія Самойлівна Нагорна, яка побралася 14 травня 1844 р. з відставним солдатом Федором Григоровичем Михайличенком. Рядовий солдат 45 років Іван Герасимов Овчаренко, вдівець за першою дружиною, 5 травня 1848 р. одружився з найстаршою дівкою-покриткою 38-річною Анастасією Петрівною Отаманик. Усі названі жінки були казенними селянками [5, арк. 13-13 зв, 27 зв.-28, 71-71 зв.].

Навіть черниці могли зректися сану, повернутися в мирське життя та укласти законний шлюб із чоловіком. Якщо у монастирі перебувала незаміжня жінка, яка ще не досягла 50-60 років і не була постриженою, вона за власним бажанням мала право покинути обитель і вийти заміж [16, с. 713]. Певні сумніви у представників парафіяльного кліру були щодо вінчання людей, які були зв'язані правом усиновлення. У цьому питанні була відмовна відповідь: ще канонами Кормчої книги не дозволявся шлюб між людиною, що усиновлювала / удочеряла, та усиновленою / удочереною особою [11, с. 19].

Висновки. Підсумовуючи, звернімо увагу на низку шлюбних умов, які повинні були виконуватися населенням і православним парафіяльним духовенством. По-перше, за два-три тижні до проведення таїнства шлюбу наречені оголошували своє волевиявлення. Священики проводили шлюбно-обшукові дії, які підтверджували, відтермінували або взагалі забороняли обряд вінчання. По-друге, день для майбутньої церемонії обирався з числа дозволених православним віровченням і цивільним законодавством. По-третє, таїнство шлюбу повинно було проходити в приміщенні церкви за присутності свідків. По-четверте, після проведеного обряду наречені зобов'язувалися жити разом, в одному будинку. По-п'яте, вищеназвані умови проведення вінчання за різних об'єктивних і суб'єктивних обставин іноді порушувалися. По-шосте, до шлюбу допускалися незаконнароджені, жінки, які втратили цнотливість до весілля або мали позашлюбних дітей, за певних умов черниці та особи, які відбували епитимію. Не дозволялося вінчатися усиновленим особам з тими, хто їх усиновлював.

По-сьоме, наведені статистичні дані виявили деякі матримоніальні особливості покриток, зареєстрованих у сумських церковних обшуках 1843-1849 рр. Шлюб із «нечистою» жінкою не був новиною для тогочасного суспільства, а вповні звичайним явищем. Вік покриток коливався від 18 до 38 років. Дещо старшими були чоловіки, які одружилися на «нечистих» дівках, – 21-49 років. Для покриток це були перші шлюби. 3-поміж чоловіків 2/3 склали першошлюбники, 1/3 – вдівці. Жінки відповідного статусу поспішали влаштувати своє сімейне життя, ще перебуваючи у генеративному віці, з метою дітонароджень від законних чоловіків. Тому, найбільше жінок, що втратили цнотливість і виходили заміж «нечистими», було у віці 25-29 років. Чоловіки, які одружувалися на покритках, домінували у старшій віковій групі – 30-34 років. За недотримання чеснот до вінчання, осіб жіночої статі могли лише штрафувати та карати церковною епитимією.

Джерела та література:

1. Бороденко, О. (2018). Церковні обшуки як історичні джерела у дослідженні шлюбної проблематики першої половини ХІХ століття. *Емінак: наук. щоквартальник*, 4 (24), 1, 117-121.
2. Бороденко, О. (2018). Шлюбно-процесуальні особливості сільського соціуму в 50-х роках ХІХ століття (за матеріалами церковних обшуків с. Миколаївка Роменського повіту Полтавської губернії). *Історична пам'ять*, 38 (1), 43-50.
3. Въ какіе дни не вѣнчаются браки. (1871). *Полтавскія епархіальныя вѣдомости*, ч. офіци., 24, 935-936.
4. *Державний архів Полтавської області*, ф. 706, оп. 4, спр. 195, 338 арк.
5. *Державний архів Сумської області (Далі – ДАСО)*, ф. 71, оп. 1, спр. 5. 90 арк.

6. ДАСО, ф. 960, оп. 2, спр. 131. 1 арк.
7. ДАСО, ф. 960, оп. 2, спр. 642. 6 арк.
8. ДАСО, ф. 960, оп. 2, спр. 686. 1 арк.
9. ДАСО, ф. 960, оп. 2, спр. 1155. 1 арк.
10. Климентій, Зіновійв. (1971). *Вірші. Приповіді посполиті*. Київ: Наук. думка.
11. Нижник, Н. С. (2006). *Правовое регулирование семейно-брачных отношений в русской истории*. Санкт-Петербург: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс».
12. О невоспрещении вступать въ бракъ подвершимся церковной эпитимии. (1880). *Полтавскія епархіальныя вѣдомости*, ч. оффиц., 9, 417.
13. О соблюденіи закона касательно хранения церковныхъ документовъ. (1880). *Полтавскія епархіальныя вѣдомости*, ч. оффиц., 12, 556.
14. Петренко, І. (2010). *Шлюбно-сімейні відносини в повсякденному житті мирян Російської держави XVIII ст.: монографія* : в 2 ч. Ч. І. Полтава: РВВ ПУЕТ.
15. По вопросу: могут ли быть поручителями брачующихся родители ихъ и лица женского пола. (1872). *Полтавскія епархіальныя вѣдомости*, ч. оффиц., 5, 204.
16. *Полное собрание законов Российской империи, с 1646 года : [в 45 т.] (1830). (Далі – ПСЗРИ)*. Санкт-Петербург: Тип. II Отд. Собственной Е.И. В. Канцелярии. Собрание первое. Т. VI. 815 с.
17. *ПСЗРИ*. Собрание первое. Т. VIII. 1014 с.
18. *ПСЗРИ*. Собрание первое. Т. XII. 960 с.
19. *ПСЗРИ*. Собрание первое. Т. XX. 1034 с.
20. *ПСЗРИ*. Собрание второе. Т. XIV. Ч. I. 863 с.
21. *ПСЗРИ*. Собрание второе. Т. XX. Ч. I. 1045 с.
22. *Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству православного исповедания Российской империи. Царствование государыни императрицы Екатерины Второй. (1910). (Т. I: 1762-1772 гг.)*. Санктпетербургъ: Синодальная типографія.
23. Пушкарева, Н. Л. (1995). Семья, женщина, сексуальная этика в православии и католицизме: перспективы сравнительного подхода. *Этнографическое обозрение*, 3, 55-69.
24. *Сводъ законовъ гражданскихъ и межевыхъ. Законы Гражданскіе. (1832). (Т. X, ч. I)*. Санктпетербургъ. Печатано въ Типографіи II Отдѣленія Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи.
25. *Сводъ законовъ Россійской имперіи, изданія 1857 года. Законы Гражданскіе. (1857). (Т. X, ч. I)*. Санктпетербургъ. Печатано въ Типографіи II Отдѣленія Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи.
26. Грінченко, Б. (Ред.). *Словарь української мови* (Т. 3). Київ, 1907–1909. Взято з http://ukrlit.org/slovnuk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy
27. *Центральний держаний історичний архів України у м. Києві (Далі –ЦДІАК)*, ф. 990, оп. 1, спр. 798. 16 арк.
28. *ЦДІАК*, ф. 990, оп. 1, спр. 1288. 41 арк.

References

1. Borodenko, O. (2018). Tserkovni obshuky yak istorychni dzherela u doslidzhenni shliubnoi problematyky pershoi polovyny XIX stolittia [Church searches as historical sources in the study of marriage issues of the first half of the XIX century]. *Eminak [Eminak]*, 4 (24), I, 117-121 [in Ukrainian].
2. Borodenko, O. (2018). Shliubno-protsesualni osoblyvosti silskoho sotsiumu v 50-kh rokakh XIX stolittia (za materialamy tserkovnykh obshukiv s. Mykolaivka Romenskoho povitu Poltavskoi hubernii) [Marital and procedural features of rural society in the 50s of the XIX century (according to the materials of church searches in the village of Mykolayivka, Romensky district, Poltava province)]. *Istorychna pam'iat [Historical memory]*, 1 (38), 43-50. [in Ukrainian].
3. V kakiye dni ne venchayutsya braki [On what days do marriages not take place?]. (1871). *Poltavskiya eparkhialnyya vedomosti [Poltava diocesan records]*, 24, 935-936. [in Russian].
4. *Derzhavnyi arkhiv Poltavskoi oblasti [State Archives of Poltava region]*, f. 706, in. 4, file 195, 338 s. [in Ukrainian].
5. *Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti [State Archives of Sumy region]* (Dali –DASO), f. 71, in. 1, file 5. 90 s. [in Ukrainian].
6. DASO, f. 960, in. 2, file 131. 1 s. [in Ukrainian].
7. DASO, f. 960, in. 2, file 642. 6 s. [in Ukrainian].
8. DASO, f. 960, in. 2, file 686. 1 s. [in Ukrainian].
9. DASO, f. 960, in p. 2, file 1155. 1 s. [in Ukrainian].
10. Klymentii, Zinoviiiv. (1971). *Virshi. Prypovisti pospolyti [Bipuii. Priповісті посполиті]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
11. Nizhnik, N .S. (2006). *Pravovoye regulirovaniye semeyno-brachnykh otnosheniy v russkoy istorii [Legal regulation of family and marriage relations in Russian history]*. Sankt-Peterbug: Izd-vo R. Aslanova “Yuridicheskiy tsentr Press” [in Russian].
12. O nevospreshchenii vstupat v brak podvershimsiya tserkovnoy epitimii [About non-refusal to enter into marriage to those who have undergone church epithemy]. (1880). *Poltavskiya eparkhialnyya vedomosti [Poltava diocesan community]*, 9, 417 [in Russian].
13. O soblyudenii zakona kasatelno khraneniya tserkovnykh dokumentov [On compliance with the law regarding the storage of church documents]. (1880). *Poltavskiya eparkhialnyya vedomosti [Poltava diocesan*

- community], 12, 556 [in Russian].
14. Petrenko, I. (2010). *Shliubno-simeini vidnosyny v povsiakdennomu zhytti myriian Rosiiskoi derzhavy XVIII st. [Lovely-symmetrical vidnosini in the everyday life of the laity of the Russian State of the XVIII century]: monohrafiia* (Pt. 1). Poltava: RVV PUET [in Ukrainian].
 15. Po voprosu: mogut li byt poruchitelyami brachuyushchikhsya roditeli ikh i litsa zhenskogo pola [On the issue: can their parents and female persons be guarantors of spouses]. (1872). *Poltavskiya eparkhialnyya vedomosti [Poltava diocesan community]*, 5, 204 [in Russian].
 16. *Polnoye sobranie zakonov Rossiyskoy imperii. s 1646 goda [The complete collection of laws of the Russian Empire, since 1646]*. (1830). (Dali – PSZRI). (Vol. VI). Sankt-Peterbug: Tip. II Otd. Sobstvennoy E. I. V. Kantselyarii. Sobranie pervoye [in Russian].
 17. PSZRI. Sobranie pervoye. Vol. VIII [in Russian].
 18. PSZRI. Sobranie pervoye. Vol. XII [in Russian].
 19. PSZRI. Sobranie pervoye. Vol. XX [in Russian].
 20. PSZRI. Sobranie vtoroye. Vol. XIV. Pt. I [in Russian].
 21. PSZRI. Sobranie vtoroye. Vol. XX. Pt. I [in Russian].
 22. *Polnoye sobranie postanovleniy i rasporyazheniy po vidomstvu pravoslavnogo ispovedaniya Rossiyskoy imperii. Tsarstvovanie gosudaryni imperatritsy Ekateriny Vtoroy [Complete collection of decrees and orders for the services of the Orthodox confession of the Russian Empire. The reign of Empress Catherine II]*. (1910). (Vol. 1: 1762-1778). Sanktpeterburg: Sinodalnaya tipografiya. [in Russian].
 23. Pushkareva, N. L. (1995). Semia. zhenshchina. seksualnaya etika v pravoslavii i katolitsizme: perspektivy sravnitel'nogo podkhoda [Family, Woman, Sexual Ethics in Orthodoxy and Catholicism: Prospects for a Comparative Approach]. *Etnograficheskoye obozreniye [Ethnographic Review]*, 3, 55-69 [in Russian].
 24. *Svod zakonov grazhdanskikh i mezhevykh. Zakony Grazhdanskie [The Code of Civil Laws and Land Surveys. Civil Laws]*. (1832). (Vol. X, pt. I). Sanktpeterburg. Pechatano v Tipografii II Otdeleniya Sobstvennoy Ego Imperatorskago Velichestva Kantselyarii [in Russian].
 25. *Svod zakonov Rossiyskoy imperii. izdaniya 1857 goda. Zakony Grazhdanskie [Code of laws of the Russian Empire, 1857 edition. Civil Laws]*. (1857). (Vol. X, pt. I). Sanktpeterburg. Pechatano v Tipografii II Otdeleniya Sobstvennoy Ego Imperatorskago Velichestva Kantselyarii [in Russian].
 26. Hrinchenko, B. (Ed.). *Slovar ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*. (1909) (Vol. 3). Kyiv. Retrieved from http://ukrlit.org/slovyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy [in Ukrainian].
 27. *Tsentrалnyi derzhanyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyevi [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv]* (Dali –TsDIAK), f. 990, in.1, file 798. 16 s. [in Ukrainian].
 28. TsDIAK, f. 990, in. 1, file 1288. 41 s. [in Ukrainian].

Olena Borodenko

FEATURES OF THE WEDDING CEREMONY IN THE ORTHODOX UKRAINIAN PARISHES OF THE 18TH - THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURIES

The article, based on the materials of the directive, administrative, informational and publishing, accounting, statistical, procedural and legal areas, attempts to separate the conditions for the sacrament of marriage of the Ukrainian population of the 18th - the first half of the 19th century. As a result of the study, it was found: brides were required to inform their marriage decision in advance; the wedding ceremony was to take place in the church building with witnesses and on the day allowed by the Orthodox calendar; after the sacrament of marriage, the newlyweds had to live together in the same house; illegitimates, women who had lost their virginity before marriage and had illegitimate children, under certain conditions, nuns and persons who were in a state of church repentance were allowed to marry. Adopted persons with adoptive parents were not allowed to marry. Individual cases of violation of the named matrimonial requirements were identified. Based on materials from church searches of the Ilinskaya church of Sumy town 1843-1849, a historical and comparative analysis of age, family, and social characteristics of unwed mothers and men who married such women was carried out. Family union with the participation of «unclean» women, obviously, was a common occurrence for the people of that society. All unwed mothers were within reproductive age (from 18 to 38 years) and got married the first time. For the non-conservation of virginity before marriage, women could only be fined and punished by church penance. Men who decided to get married with unwed mothers came from different social strata, single, widowed family status. Their age ranged from 21 to 49.

Key words: brides, parish, conditions of the wedding ceremony, marriage.